

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 24ης Νοεμβρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων – Άρθρο 45 ΣΛΕΕ – Ίση μεταχείριση – Κοινωνικά πλεονεκτήματα – Κανονισμός (ΕΕ) 492/2011 – Άρθρο 7, παράγραφος 2 – Οικονομική ενίσχυση για ανώτατες σπουδές σε άλλο κράτος μέλος – Προϋπόθεση διαμονής – Εναλλακτική προϋπόθεση κοινωνικής ενσωμάτωσης, για τους φοιτητές που δεν διαμένουν στην ημεδαπή – Περίπτωση φοιτητή ο οποίος είναι υπήκοος του κράτους που χορηγεί την ενίσχυση, αλλά κατοικεί από τη γέννησή του στο κράτος όπου σπουδάζει»

Στην υπόθεση C-638/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε η Överklagandenämnden för studiestöd (επιτροπή προσφύγων για τα σπουδαστικά βοηθήματα, Σουηδία) με απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Νοεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

MCM

κατά

Centrala studiestödsnämnden

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal, πρόεδρο τμήματος, M. L. Arastey Sahún, F. Biltgen (εισηγητή), N. Wahl και J. Passer, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: L. Medina

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο MCM, αυτοπροσώπως,
- η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις H. Eklinder, C. Meyer-Seitz, A. Runeskjöld, M. Salborn Hodgson, R. Shabsavan Eriksson, H. Shev και τους J. Lundberg, και O. Simonsson,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σουηδική.

- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Nymann-Lindegren και την M. Søndahl Wolff,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Posch και τις E. Samoilova και J. Schmoll,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την P. Carlin και τον B.-R. Killmann,
- η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. S. Eikeland και T. H. Aarthun,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 7ης Απριλίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως έχει ως αντικείμενο την ερμηνεία του άρθρου 45 ΣΛΕΕ και του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης (ΕΕ 2011, L 141, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του MCM και της Centrala studiestödsnämnden (εθνικής επιτροπής για τα σπουδαστικά βοηθήματα, Σουηδία) (στο εξής: CSN) με αντικείμενο την αξίωση του MCM να του χορηγηθεί οικονομική ενίσχυση από το σουηδικό Δημόσιο για την πραγματοποίηση σπουδών στην Ισπανία.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 7 του κανονισμού 492/2011 προβλέπει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:
 - «1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών να έχει, λόγω της ιθαγένειάς του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς τους όρους απασχόλησης και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.
 - 2. Απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.»
- 4 Κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού:
 - «Τα τέκνα του υπηκόου κράτους μέλους που απασχολείται ή έχει απασχοληθεί κατά το παρελθόν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους γίνονται δεκτά στα μαθήματα γενικής εκπαίδευσης, μαθητείας και επαγγελματικής εκπαίδευσης υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους αυτού του κράτους, εφόσον τα εν λόγω τέκνα διαμένουν στην επικράτειά του.»

Το σουηδικό δίκαιο

- 5 Κατά το άρθρο 23, πρώτο εδάφιο, του κεφαλαίου 3 του Studiestödslag (1999:1395) [νόμος (1999:1395) περί σπουδαστικού βοηθήματος, στο εξής: νόμος περί σπουδαστικού βοηθήματος], το δικαίωμα ενός φοιτητή να λάβει οικονομική ενίσχυση για την πραγματοποίηση σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εκτός της Σουηδίας τελεί υπό την προϋπόθεση αδιάλειπτης διαμονής του στη Σουηδία επί δύο τουλάχιστον έτη κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών πριν από την υποβολή της αίτησης για τη χορήγηση της ενίσχυσης (στο εξής: προϋπόθεση διαμονής).
- 6 Η κυβέρνηση ή η ορισθείσα από αυτήν αρχή δύναται, εντούτοις, να θεσπίζει ειδικές διατάξεις που επιτρέπουν παρεκκλίσεις από την εφαρμογή της προϋπόθεσης διαμονής, καθώς και να προβλέπει συμπληρωματικούς κανόνες για τη χορήγηση οικονομικών ενισχύσεων στους φοιτητές που σπουδάζουν στην αλλοδαπή.
- 7 Στο πλαίσιο αυτό, ο νόμος περί σπουδαστικού βοηθήματος διευκρινίστηκε με τις Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd om beviljning av studienmedel (CSNFS 2001:1) (κατευθυντήριες γραμμές και γενικές συστάσεις της CSN για τη χορήγηση σπουδαστικού βοηθήματος, στο εξής: CSNFS). Οι CSNFS ορίζουν, στο άρθρο 6 του κεφαλαίου 12, ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 23 του κεφαλαίου 3 του νόμου αυτού προϋπόθεση διαμονής δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση προσώπου το οποίο πληρούσε την προϋπόθεση αυτή όταν άρχισε να σπουδάζει στην αλλοδαπή λαμβάνοντας σπουδαστικό βοήθημα κατά την έννοια του εν λόγω νόμου ή υποτροφία διδακτορικών σπουδών και το οποίο συνεχίζει αδιαλείπτως τις σπουδές του λαμβάνοντας το βοήθημα αυτό. Το άρθρο 6 a του ίδιου κεφαλαίου 12 προβλέπει ότι η προϋπόθεση διαμονής δεν ισχύει επίσης για τους Σουηδούς υπηκόους που διαμένουν στην αλλοδαπή λόγω ασθένειας, εφόσον κατοικούσαν προηγουμένως στη Σουηδία. Τέλος, το άρθρο 6 b του κεφαλαίου 12 διευκρινίζει ότι, εφόσον το δικαιολογούν ειδικές περιστάσεις, το σπουδαστικό βοήθημα μπορεί να χορηγηθεί σε φοιτητή ακόμη και αν αυτός δεν πληροί την προϋπόθεση διαμονής.
- 8 Στις ειδικές περιπτώσεις κατά τις οποίες η CSN εκτιμά ότι η προϋπόθεση διαμονής δεν συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης, χορηγεί απαλλαγή από την υποχρέωση αυτή, απαιτώντας, ωστόσο, ο ενδιαφερόμενος να διατηρεί δεσμούς με τη σουηδική κοινωνία. Συγκεκριμένα, οι Centrala studiestödsnämndens rättsliga ställningstaganden dnr 2013-113-9290 samt dnr 2014-112-8426 (εσωτερικές οδηγίες της CSN αριθ. 2013-113-9290 και 2014-112-8426) προβλέπουν ότι, λόγω του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, η CSN δεν απαιτεί να πληρούν την προϋπόθεση διαμονής που προβλέπεται στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 23 του κεφαλαίου 3 του νόμου περί σπουδαστικού βοηθήματος, τα πρόσωπα που αναγνωρίζονται στη Σουηδία ως διακινούμενοι εργαζόμενοι ή μέλη της οικογένειάς τους. Αντιθέτως, τα πρόσωπα αυτά, πλην των τέκνων, πρέπει να διατηρούν δεσμούς με τη σουηδική κοινωνία για να τους χορηγηθεί σπουδαστικό βοήθημα.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 9 Ο MCM, Σουηδός υπήκοος, κατοικεί από τη γέννησή του στην Ισπανία.
- 10 Τον Μάρτιο του 2020 ο MCM υπέβαλε στη CSN αίτηση χορηγήσεως οικονομικής ενίσχυσης για την πραγματοποίηση πανεπιστημιακών σπουδών στην Ισπανία. Ο MCM επισήμανε ότι ο πατέρας του, επίσης Σουηδός υπήκοος ο οποίος ζει και εργάζεται στη Σουηδία από τον Νοέμβριο του 2011, είχε εργαστεί ως διακινούμενος εργαζόμενος στην Ισπανία για 20 περίπου έτη.

- 11 Η CSN απέρριψε την αίτηση διότι ο MCM δεν πληρούσε την προϋπόθεση διαμονής στη Σουηδία, την οποία προβλέπει το πρώτο εδάφιο του άρθρου 23 του κεφαλαίου 3 του νόμου περί σπουδαστικού βοηθήματος, ούτε κάποιο από τα κριτήρια που θεσπίζουν οι εξαιρετικές διατάξεις των άρθρων 6, 6 a και 6 b του κεφαλαίου 12 των CSNFS της CSN, βάσει των οποίων θα μπορούσε να του χορηγηθεί ένα τέτοιο βοήθημα. Επιπλέον, η CSN έκρινε ότι ο MCM, αφενός, δεν μπορούσε να ζητήσει το βοήθημα αυτό στηριζόμενος στην ιδιότητά του ως μέλους της οικογένειας διακινούμενου εργαζομένου, διότι ο πατέρας του ασκεί πλέον επαγγελματική δραστηριότητα στη Σουηδία, ήτοι στο κράτος μέλος καταγωγής του, και, αφετέρου, δεν πληρούσε την εναλλακτική προϋπόθεση ενσωμάτωσης στη σουηδική κοινωνία, χάρη στην οποία θα μπορούσε να αποκλειστεί η εφαρμογή της προϋπόθεσης διαμονής.
- 12 Ο MCM άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης αυτής ενώπιον της Överklagandenämnden för studiestöd (επιτροπής προσφυγών για τα σπουδαστικά βοηθήματα, Σουηδία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Με τις παρατηρήσεις της, η CSN ενέμεινε στην εκτίμησή της. Επισήμανε δε, παράλληλα, ότι η άρνηση χορηγήσεως στον MCM σπουδαστικού βοηθήματος θα μπορούσε να αποθαρρύνει τον πατέρα του από το να μεταναστεύσει στην Ισπανία και, ως εκ τούτου, συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία του πατέρα του. Εντούτοις, διερωτάται συναφώς αν η επίμαχη περίπτωση εξακολουθεί να διέπεται από το δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι ο πατέρας του MCM έπαυσε από το 2011 να ασκεί το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας ως διακινούμενος εργαζόμενος. Η CSN εξέφρασε, επίσης, αμφιβολίες ως προς το αν ένας διακινούμενος εργαζόμενος που έχει επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του δύναται να επικαλεστεί, δίχως χρονικό περιορισμό, στη χώρα αυτή τις εγγυήσεις που ισχύουν για τον ίδιο και τα μέλη της οικογένειάς του δυνάμει του κανονισμού 492/2011.
- 13 Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι τα σπουδαστικά βοηθήματα μπορούν να χορηγούνται στους Σουηδούς υπηκόους και στους υπηκόους άλλων κρατών μελών για την πραγματοποίηση σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αλλοδαπή.
- 14 Υπενθυμίζει δε ότι, κατά το πρώτο εδάφιο του άρθρου 23 του κεφαλαίου 3 του νόμου περί σπουδαστικού βοηθήματος, το δικαίωμα λήψεως του βοηθήματος αυτού, το οποίο δεν εξαρτάται ούτε από τα εισοδήματα των γονέων του αιτούντος ούτε από οποιαδήποτε άλλη κοινωνική κατάσταση, τελεί υπό την προϋπόθεση ότι ο αιτών φοιτητής διέμεινε αδιαλείπτως στη Σουηδία επί τουλάχιστον δύο έτη κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών. Σε περίπτωση μη πληρώσεως της προϋπόθεσης διαμονής, είναι, εντούτοις, δυνατή η χορήγηση βοηθήματος, όταν συντρέχουν ειδικές περιστάσεις κατά την έννοια του άρθρου 6 b του κεφαλαίου 12 των CSNFS της CSN.
- 15 Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, η προϋπόθεση διαμονής δεν ισχύει για τους διακινούμενους εργαζομένους ή τα μέλη της οικογένειάς τους. Ωστόσο, και πλην της περιπτώσεως κατά την οποία ο αιτών είναι τέκνο διακινούμενου εργαζομένου, η CSN απαιτεί, κατ' εφαρμογήν των εσωτερικών οδηγιών της, να διατηρεί ο αιτών δεσμούς με τη σουηδική κοινωνία προκειμένου να λάβει το σπουδαστικό βοήθημα.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ακόμη ότι από την υποχρέωση πληρώσεως της προϋπόθεσης διαμονής απαλλάσσονται επίσης τα πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων των Σουηδών υπηκόων, που δεν κατοικούν στη Σουηδία και ζητούν οικονομική ενίσχυση για την πραγματοποίηση σπουδών σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην περίπτωση αυτή, η CSN,

στηριζόμενη στην απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Ιουλίου 2013, Prinz και Seeberger (C-523/11 και C-585/11, EU:C:2013:524, σκέψη 38), χορηγεί την ενίσχυση υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχουν δεσμοί με τη σουηδική κοινωνία.

- 17 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η προϋπόθεση που αφορά την ύπαρξη δεσμών με το κράτος μέλος καταγωγής μπορεί να επιβληθεί στο τέκνο διακινούμενου εργαζομένου το οποίο κατοικεί στην Ένωση, όταν ο εν λόγω εργαζόμενος εγκατέλειψε το κράτος μέλος υποδοχής στο οποίο ασκούσε επαγγελματική δραστηριότητα για να ζήσει στο κράτος μέλος καταγωγής του. Συγκεκριμένα, κατά το αιτούν δικαστήριο, μια τέτοια προϋπόθεση ενδέχεται να αντιβαίνει στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 και να αποθαρρύνει ορισμένους γονείς ή μελλοντικούς γονείς από την άσκηση του δικαιώματός τους ελεύθερης κυκλοφορίας ως εργαζομένων, κατά την έννοια του άρθρου 45 ΣΛΕΕ.
- 18 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων πρέπει να μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει λόγων που συνδέονται με τα δημοσιονομικά συμφέροντα του κράτους μέλους καταγωγής. Διερωτάται, εντούτοις, αν πρέπει εν προκειμένω να εφαρμοστεί, κατ' αναλογία, η νομολογία που επιτρέπει τη δικαιολόγηση περιορισμών στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών κατά την έννοια των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ.
- 19 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Överklagandenämnden för studiestöd (επιτροπή προσφυγών για τα σπουδαστικά βοηθήματα) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν της διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Μπορεί κράτος μέλος (η χώρα καταγωγής), στην περίπτωση τέκνου διακινούμενου εργαζομένου ο οποίος επιστρέφει σε αυτό, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, και λαμβανομένου υπόψη του δημοσιονομικού συμφέροντος της χώρας καταγωγής, να απαιτεί [την ύπαρξη δεσμών του τέκνου] με τη χώρα καταγωγής προκειμένου να του χορηγηθεί οικονομική ενίσχυση για σπουδές στην αλλοδαπή και δη σε άλλο κράτος μέλος της Ένωσης όπου ο γονέας του έχει προηγουμένως εργαστεί (χώρα υποδοχής), όταν

- i) μετά την επιστροφή του από τη χώρα υποδοχής, ο γονέας ζει και εργάζεται στη χώρα καταγωγής επί οκτώ τουλάχιστον έτη,
- ii) το τέκνο δεν συνόδευσε τον γονέα του στη χώρα καταγωγής, αλλά παρέμεινε από της γεννήσεώς του στη χώρα υποδοχής, και
- iii) η χώρα καταγωγής απαιτεί την ίδια προϋπόθεση περί ύπαρξης δεσμών από άλλους υπηκόους της χώρας καταγωγής οι οποίοι δεν πληρούν την προϋπόθεση περί διαμονής και αιτούνται οικονομικής ενισχύσεως για σπουδές στην αλλοδαπή εντός της Ένωσης.»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 20 Με το προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 7 του κανονισμού 492/2011 και το άρθρο 45 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε νομοθεσία κράτους μέλους βάσει της οποίας η χορήγηση, στο τέκνο προσώπου που εγκατέλειψε το κράτος μέλος υποδοχής στο οποίο εργαζόταν για να επιστρέψει στο πρώτο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος, οικονομικής ενίσχυσης για την πραγματοποίηση σπουδών στο κράτος μέλος υποδοχής τελεί υπό την προϋπόθεση ότι το τέκνο

διατηρεί δεσμούς με το κράτος μέλος καταγωγής, στην περίπτωση κατά την οποία, αφενός, το τέκνο κατοικεί από τη γέννησή του στο κράτος μέλος υποδοχής και, αφετέρου, το κράτος μέλος καταγωγής απαιτεί από τους λοιπούς υπηκόους του, που δεν πληρούν την προϋπόθεση διαμονής και ζητούν οικονομική ενίσχυση για να σπουδάσουν σε άλλο κράτος μέλος, να διατηρούν δεσμούς με αυτό ως προϋπόθεση για να λάβουν την ενίσχυση.

- 21 Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας. Εξάλλου, το άρθρο 7, παράγραφος 1, του κανονισμού 492/2011 πρέπει να ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο με το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι αποτελεί απλώς τη συγκεκριμένη έκφανση της εν λόγω αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων στον ειδικό τομέα των όρων απασχολήσεως και εργασίας (αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 2013, *Zentralbetriebsrat der gemeinnützigen Salzburger Landeskliniken*, C-514/12, EU:C:2013:799, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 12ης Μαΐου 2021, *CAF*, C-27/20, EU:C:2021:383, σκέψη 24).
- 22 Ομοίως, το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, το οποίο προβλέπει ότι ο εργαζόμενος που είναι υπήκοος κράτους μέλους απολαμβάνει στο έδαφος των άλλων κρατών μελών τα ίδια κοινωνικά και φορολογικά πλεονεκτήματα με τους ημεδαπούς εργαζομένους, ενσωματώνει, στον ειδικό τομέα της χορήγησης κοινωνικών πλεονεκτημάτων, την αρχή της ίσης μεταχείρισης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ (πρβλ. αποφάσεις της 20ής Ιουνίου 2013, *Giersch κ.λπ.*, C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 35, και της 2ας Απριλίου 2020, *PF κ.λπ.*, C-830/18, EU:C:2020:275, σκέψη 29).
- 23 Η έννοια του «κοινωνικού πλεονεκτήματος», κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, περιλαμβάνει όλα τα πλεονεκτήματα τα οποία, ανεξαρτήτως του αν συνδέονται με σύμβαση εργασίας, αναγνωρίζονται εν γένει στους ημεδαπούς εργαζομένους, κυρίως λόγω της αντικειμενικής ιδιότητάς τους ως εργαζομένων ή λόγω του ότι έχουν απλώς την κατοικία τους στην εθνική επικράτεια (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2020, *Jobcenter Krefeld*, C-181/19, EU:C:2020:794, σκέψη 41).
- 24 Κατά πάγια νομολογία, βοήθημα που χορηγείται για τη διαβίωση και την εκπαίδευση, με σκοπό την πραγματοποίηση πανεπιστημιακών σπουδών προς απόκτηση επαγγελματικών προσόντων, αποτελεί κοινωνικό πλεονέκτημα κατά την έννοια της διατάξεως αυτής (πρβλ. απόφαση της 10ης Ιουλίου 2019, *Aubriet*, C-410/18, EU:C:2019:582, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 25 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η επίμαχη παροχή συνιστά κοινωνικό πλεονέκτημα κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011.
- 26 Εντούτοις, υπογραμμίζεται ότι από το γράμμα τόσο του άρθρου 7 του κανονισμού 492/2011, το οποίο ορίζει ότι ο διακινούμενος εργαζόμενος δεν μπορεί να έχει διαφορετική μεταχείριση στο έδαφος «των άλλων κρατών μελών», όσο και του άρθρου 10 του κανονισμού αυτού, κατά το οποίο τα τέκνα του διακινούμενου εργαζομένου έχουν στο έδαφος «άλλου κράτους μέλους» μεταχείριση υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του κράτους αυτού, προκύπτει ότι τα άρθρα αυτά αποσκοπούν στην προστασία από τις διακρίσεις που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ο διακινούμενος εργαζόμενος και τα μέλη της οικογένειάς του εντός του κράτους μέλους υποδοχής.

- 27 Όπως επίσης επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 56 και 57 των προτάσεών της, ο διακινούμενος εργαζόμενος και τα μέλη της οικογένειάς του μπορούν μεν να επικαλούνται το δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως έναντι των αρχών του κράτους μέλους υποδοχής, πλην όμως δεν έχουν τη δυνατότητα αυτή στην περίπτωση κατά την οποία η κατάσταση που ενδέχεται να συνιστά δυσμενή διάκριση αφορά το κράτος μέλος καταγωγής του εργαζομένου.
- 28 Δεδομένου δε ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης προβάλλεται έναντι των αρχών του κράτους μέλους καταγωγής, το άρθρο 7 του κανονισμού 492/2011 δεν έχει εφαρμογή.
- 29 Εντούτοις, η επίμαχη στην κύρια δίκη περίπτωση, παρά το γεγονός ότι δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7 του κανονισμού 492/2011, πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 45 ΣΛΕΕ, το οποίο απαγορεύει όχι μόνον κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, αλλά και κάθε άλλο μέτρο ικανό να αποτελέσει εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.
- 30 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το σύνολο των διατάξεων της Συνθήκης ΛΕΕ που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, καθώς και οι διατάξεις του κανονισμού 492/2011, αποσκοπούν στο να διευκολυνθεί η άσκηση, από τους υπηκόους των κρατών μελών, πάσης φύσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων στο έδαφος της Ένωσης, και απαγορεύουν μέτρα τα οποία μπορούν να θέσουν σε δυσμενέστερη μοίρα τους υπηκόους αυτούς σε περίπτωση που επιθυμούν να ασκήσουν μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους (απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2019, Krahn, C-703/17, EU:C:2019:850, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 31 Στο πλαίσιο αυτό, οι υπήκοοι των κρατών μελών έχουν, ιδίως, το δικαίωμα, το οποίο αντλούν απευθείας από τη Συνθήκη, να εγκαταλείπουν το κράτος μέλος καταγωγής τους και να μεταβαίνουν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους προκειμένου να διαμείνουν σ' αυτό και να ασκήσουν εκεί δραστηριότητα. Κατά συνέπεια, το άρθρο 45 ΣΛΕΕ απαγορεύει κάθε εθνικό μέτρο το οποίο δύναται να θίξει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση, από τους υπηκόους της Ένωσης, της θεμελιώδους ελευθερίας που κατοχυρώνεται από το άρθρο αυτό (απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2019, Krahn, C-703/17, EU:C:2019:850, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 32 Πράγματι, όπως υπενθύμισε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 47 των προτάσεών της, οι υπήκοοι κράτους μέλους μπορούν να επικαλούνται το άρθρο 45 ΣΛΕΕ έναντι του κράτους αυτού σε περίπτωση μέτρων ικανών να τους εμποδίσουν ή να τους αποθαρρύνουν από το να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους.
- 33 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο εν λόγω εργαζόμενος, αφού εγκατέλειψε το κράτος μέλος καταγωγής του για να εργαστεί σε άλλο κράτος μέλος και να διαμείνει εκεί με την οικογένειά του, επέστρεψε για να ζήσει και να εργαστεί στο κράτος μέλος καταγωγής του. Αντιθέτως, το τέκνο του ουδέποτε διέμεινε στο κράτος μέλος καταγωγής, αλλά ζει από τη γέννησή του στο κράτος μέλος υποδοχής. Κατ' εφαρμογήν της νομοθεσίας του κράτους μέλους καταγωγής, το τέκνο ενός τέτοιου εργαζομένου μπορεί να λάβει, από το συγκεκριμένο κράτος μέλος, οικονομική ενίσχυση για την πραγματοποίηση σπουδών στο κράτος μέλος υποδοχής μόνον εάν διατηρεί δεσμούς με το κράτος μέλος καταγωγής.

- 34 Όσον αφορά το ζήτημα αν μια τέτοια ρύθμιση δύναται να θίξει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση, από τον οικείο εργαζόμενο, της ελευθερίας κυκλοφορίας, η οποία αποτελεί θεμελιώδη ελευθερία που κατοχυρώνεται από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ, επισημαίνεται, όπως υποστήριξε κατ' ουσίαν η γενική εισαγγελέας στα σημεία 49 και 50 των προτάσεών της, ότι, σε περίπτωση που ο εργαζόμενος αυτός θα επιθυμούσε να ασκήσει τη συγκεκριμένη ελευθερία, η χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης για σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αλλοδαπή δεν θα εξαρτιόταν μόνον από τις δικές του επιλογές, αλλά και από επιλογές του τέκνου που θα αποκτούσε ενδεχομένως στο μέλλον καθώς και από μια αλληλουχία υποθετικών και αβέβαιων μελλοντικών γεγονότων, ήτοι ειδικότερα το αν ο εργαζόμενος θα αποκτούσε πράγματι τέκνο στο μέλλον, την επιλογή του τέκνου του να παραμείνει στο κράτος μέλος υποδοχής ακόμη και αν ο πατέρας του αποφάσιζε να επιστρέψει στο κράτος μέλος καταγωγής, την ενσωμάτωση του τέκνου αυτού στην κοινωνία του κράτους μέλους καταγωγής και την απόφαση του τέκνου να συνεχίσει τις σπουδές του μετά την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- 35 Κατά συνέπεια, μια τέτοια κατάσταση, που βασίζεται σε σύνολο περιστάσεων οι οποίες είναι υπερβολικά αβέβαιες και έμμεσες, δεν μπορεί να επηρεάσει την επιλογή του εργαζομένου να ασκήσει το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας και δεν μπορεί, συνεπώς, να θεωρηθεί ικανή να παρακωλύσει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων (πρβλ. απόφαση της 13ης Μαρτίου 2019, Gemeinsamer Betriebsrat EurothermenResort Bad Schallerbach, C-437/17, EU:C:2019:193, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 36 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, απαγορευόμενο από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ.
- 37 Κατόπιν του συνόλου των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε νομοθεσία κράτους μέλους βάσει της οποίας η χορήγηση, στο τέκνο προσώπου που εγκατέλειψε το κράτος μέλος υποδοχής στο οποίο εργαζόταν για να επιστρέψει στο πρώτο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος, οικονομικής ενίσχυσης για την πραγματοποίηση σπουδών στο κράτος μέλος υποδοχής τελεί υπό την προϋπόθεση ότι το τέκνο διατηρεί δεσμούς με το κράτος μέλος καταγωγής, σε περίπτωση κατά την οποία, αφενός, το τέκνο κατοικεί από τη γέννησή του στο κράτος μέλος υποδοχής και, αφετέρου, το κράτος μέλος καταγωγής απαιτεί από τους λοιπούς υπηκόους του, που δεν πληρούν την προϋπόθεση διαμονής και ζητούν οικονομική ενίσχυση για να σπουδάσουν σε άλλο κράτος μέλος, να διατηρούν δεσμούς με αυτό ως προϋπόθεση για να λάβουν την ενίσχυση.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 38 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης,

έχουν την έννοια ότι:

δεν αντιτίθενται σε νομοθεσία κράτους μέλους βάσει της οποίας η χορήγηση, στο τέκνο προσώπου που εγκατέλειψε το κράτος μέλος υποδοχής στο οποίο εργαζόταν για να επιστρέψει στο πρώτο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος, οικονομικής ενίσχυσης για την πραγματοποίηση σπουδών στο κράτος μέλος υποδοχής τελεί υπό την προϋπόθεση ότι το τέκνο διατηρεί δεσμούς με το κράτος μέλος καταγωγής, σε περίπτωση κατά την οποία, αφενός, το τέκνο κατοικεί από τη γέννησή του στο κράτος μέλος υποδοχής και, αφετέρου, το κράτος μέλος καταγωγής απαιτεί από τους λοιπούς υπηκόους του, που δεν πληρούν την προϋπόθεση διαμονής και ζητούν οικονομική ενίσχυση για να σπουδάσουν σε άλλο κράτος μέλος, να διατηρούν δεσμούς με αυτό ως προϋπόθεση για να λάβουν την ενίσχυση.

(υπογραφές)